

врегульовано після прийняття Кабінетом Міністрів України рішення про затвердження порядку передачі подарунків особами, уповноваженими на виконання функцій держави.

Однак, слід зазначити, що деякі державні відомства вже прийняли відповідні нормативні акти з цих питань. Наприклад, наказом Державної митної служби України від 16 листопада 2009 р. № 1097 затверджені «Правила етики поведінки посадових осіб митної служби України». У пункті 11 цих Правил встановлені обмеження щодо прийняття подарунка. Будь-які подарунки, що надані посадовій особі митної служби під час офіційних заходів, у тому числі під час відрядження в межах країни або за кордон, як подарунки для митного органу, не можуть бути її приватною власністю і протягом п'яти робочих днів з дня одержання або з дня повернення з відрядження передаються за призначенням, з компенсацією цій особі витрат, пов'язаних із сплатою мита та інших обов'язкових платежів, якщо такі мали місце.

¹ Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2007. – № 49 (Конвенцію ратифіковано із заявами Законом № 251-V (251-16) від 18.10.2006. – ВВР. – 2006. – № 50. – Ст. 496. Дата підписання – 31.10.2003, дата ратифікації Україною – 18.10.2000.

² Хавронюк М. І. Науково – практичний коментар до Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції». – К.: Атіка 2011. – 424 с.

³ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року. [Офіц. текст: за станом на 9 липня 1984] // Відомості Верховної Ради РСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1152.

⁴ Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 7 квітня 2011 року № 3206-VI // Офіційний вісник України. – 2011. – № 44.

Резюме

У статті розглядаються: вимоги Конвенції ООН протидії корупції; запобігання виникненню конфлікту інтересів; обмеження щодо одержання подарунків та обов'язкове декларування подарунків; адміністративна відповідальність за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання дарунка; обмеження на прийняття подарунків та обов'язок передавати подарунки, одержані як дарунки державі.

Ключові слова: Конвенція ООН проти корупції, адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення, конфлікт інтересів, юридичні або фізичні особи, обмеження на прийняття та обов'язкове декларування подарунків.

Резюме

В статье рассматриваются: требования Конвенции ООН против коррупции; предупреждение возникновения конфликта интересов; ограничение получения подарков; обязательное декларирование подарков; административная ответственность за нарушение установленных законом ограничений получения подарка; ограничения на принятие подарка и обязанность передать подарка, полученного как подарок государству.

Ключевые слова: Конвенция ООН против коррупции, административная ответственность за коррупционные правонарушения, конфликт интересов, юридические и физические лица, ограничения на принятие и обязательное декларирование подарков.

Summary

In article requirement of Convention UNO against korupcii; warning of origin of conflict of interests; limitation of receipt of gifts; obligatory declaration of gifts; administrative responsibility for violation of the limitations of receipt of gift set a law; limit on acceptance of gift; duty of peredavachi gift, half-scientist as gift to the state.

Key words: Convention of UNO against a corruption, administrative responsibility for corruption offences, conflict of interests, legal or physical entities of limit on acceptance and obligatory declaration of gifts.

Отримано 10.11.2011

Д. Д. КОССЕ

Дмитро Дмитрович Коссе, кандидат юридичних наук, доцент Чорноморського державного університету ім. Петра Могили

СТРУКТУРА СПЕЦІАЛЬНИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ В ЕКОНОМІЦІ

У межах цілої країни чинним, як правило, є національний правовий режим, який стосується всіх без винятку правовідносин у межах держави, визначає коло осіб, що можуть виступати в якості учасників таких правовідносин, визначає відповідальність, механізми застосування та виконання прав та обов'язків у правовідносинах. У більшості наукових досліджень національний правовий режим за багатьма ознаками

збігається із категорією правової системи країни в цілому, особливо у разі, якщо правова система розглядається у вузькому значенні.

Однак слід зауважити, що в даному випадку розглядається лише питання національного правового режиму щодо економічних правовідносин. Особливістю зазначеного підходу є вузькі рамки предмета вивчення та розгляду таких правовідносин, що пов'язані з здійсненням економічних процесів в державі, в тому числі зі здійсненням підприємницької діяльності (починаючи від виробничої діяльності, торгівлі й закінчуючи сферою послуг), діяльності в сфері фінансів, зокрема державних тощо. Зміст, умови та механізми застосування такого режиму в економіці України визначено відповідно до вимог Конституції України, чинних законодавчих актів, підзаконного правового регулювання.

Узагалі, правовий режим – це комплексна категорія, до якої належать більшість існуючих способів, методів, типів та механізмів правового регулювання, але при цьому в різному їх сполученні, за домінуючої ролі одних методів та способів і допоміжній ролі інших.

У будь-якому разі правовий режим має міжгалузевий характер, поєднує ті способи та методи регулювання, що притаманні різним галузям та сферам правового регулювання. Саме в цьому і є особливості встановлення та реалізації правових режимів у правовій системі, особливо там, де фактично відсутнє системне правове регулювання суспільних відносин. У цьому полягає актуальність застосування такої категорії на практиці.

Вивчення та застосування категорії правових режимів найбільш поширено у міжнародному публічному та приватному праві. Так, тут існує¹ розподіл правових режимів, що застосовуються до іноземних суб'єктів господарювання в межах приймаючої країни:

– **національний режим** – іноземні суб'єкти господарської діяльності мають обсяг прав і обов'язків не менший, ніж суб'єкти господарської діяльності України. Національний режим застосовується до усіх видів господарської діяльності іноземних суб'єктів, пов'язаних з їх інвестиціями на території України, безпосереднім здійсненням господарської діяльності, а також щодо експортно-імпортних операцій іноземних суб'єктів господарської діяльності тих країн, що разом з Україною перебувають в економічних союзах;

– **режим найбільшого сприяння** – іноземні суб'єкти господарської діяльності, яким наданий такий режим, мають найбільший обсяг прав, преференцій і пільг щодо мита, податків і зборів, якими користуються або користуватимуться, *за винятком випадків, коли зазначені мита, податки, збори і пільги щодо них встановлено в рамках спеціального режиму*. Режим найбільшого сприяння надається на основі взаємних угод суб'єктам господарської діяльності інших держав згідно з відповідними договорами України і застосовується в сфері зовнішньої торгівлі;

– **спеціальний режим** застосовується до територій спеціальних економічних зон згідно з Митним кодексом України² і Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність»³, до територій митних союзів, до яких входить Україна, а також у разі встановлення будь-якого спеціального режиму відповідно до міжнародних договорів за участю України відповідно до ст. 25 того самого Закону.

Таке трактування існує в міжнародному праві. У внутрішній правовій системі ці поняття дуже схожі, але все-таки мають особливості. Так, режим, що створюється державою для національних суб'єктів права в тій чи іншій сфері економічної діяльності та діє на всій території держави, необхідно називати загальним правовим режимом. Якщо нормою права буде встановлено інше, але водночас однакове коло суб'єктивних прав і юридичних обов'язків національних і іноземних суб'єктів права стосовно того самого об'єкта правового регулювання, у цьому разі виникає новий вид правового режиму – спеціальний. Це особливий порядок правового регулювання визначених суспільних відносин, що встановлюється стосовно конкретного кола суб'єктів чи сфери їхньої діяльності та відрізняється від загального режиму або пільговою, або обмежувальною спрямованістю регулювання, зумовленою публічним інтересом, виявляючись у всіх елементах його механізму, зокрема через гарантії, пільги, форми державної підтримки, обмеження, заборони і додаткові підстави юридичної відповідальності⁴. З таким визначенням спеціального правового режиму не можна не погодитись, оскільки воно максимально називає особливості, що виникають у такому регулюванні.

Таким чином, спеціальний правовий режим є потужним засобом впливу держави на регульовані відносини. Це дає можливість встановлення особливих режимів стосовно видів діяльності, необхідних для розвитку національної економіки залежно від інтересів держави і суспільства.

При цьому слід розмежовувати зміст (норми матеріального права) та механізми, способи, методи реалізації та застосування, забезпечення виконання норм права та законодавства (норми процесуального права) та заходи відповідальності у разі порушення норм матеріального та процесуального права.

Розглядаючи зміст спеціального правового режиму можна виокремити такі системні аспекти законодавчого регулювання.

Перша група правовідносин пов'язана із порядком здійснення підприємницької (господарської) діяльності. Сюди можна віднести відносини з реєстрації у якості суб'єкта господарювання; відносини із державними органами в частині здійснення контролю за будівництвом, виробництвом, торгівлею тощо, виконанням вимог щодо надзвичайних ситуацій, особливості правового режиму найму працівників, повноваження державних органів при встановленні, зміні, застосуванні та припиненні правовідносин у цій сфері, їхні особливості. При цьому значення мають як норми процесу, що визначають процедуру, можливість забезпечення захисту господарської діяльності, інвестицій та права власності в цілому або розвитку такої діяльності, так і чинні вимоги держави щодо зайнятості місцевого населення, безпеки діяльності для населення, захисту прав місцевих споживачів тощо.

Друга група правовідносин пов'язана із здійсненням інвестицій, відносинами з бухгалтерського та податкового обліку, відносинами з оподаткування, отримання фінансового доходу, прибутку та його використання. Тобто фактично це відносини із фінансування, оподаткування, виходу (повернення) інвестицій, повноважень державних органів влади та управління в цій сфері.

Третя група правовідносин пов'язана із порядком та процедурами перетину митного кордону товарами, людьми, виготовленою продукцією, капіталами, валютні правовідносини з цього самого приводу, митне оподаткування (ввізні та вивізні мита), інші митні платежі тощо.

Водночас слід зазначити, що в межах цих трьох груп правовідносин можна ще детальніше структурувати правовідносини з урахуванням норм матеріального та процесуального права, норм прямої дії, відповідно до поділу на галузі права, та їхні інститути та відповідно особливостей предмета та принципів правового регулювання кожного з них тощо.

Для повнішого розуміння змісту та особливостей реалізації норм у кожній окремій групі правовідносин структуру спеціального правового режиму можна розглядати з урахуванням мети та результатів, яких має досягти держава у реалізації своїх функцій та встановленні спеціального правового режиму і стадійності здійснення господарської діяльності підприємствами й організаціями.

При цьому найефективнішу структуру спеціального правового режиму можна систематизувати та розкрити, розглядаючи її крізь призму предмета та методів правового регулювання з визначенням особливостей принципів правового регулювання (фактично через галузеву приналежність правовідносин та норм – галузей права), але обов'язково з урахуванням стадійності процесу встановлення, зміни, реалізації та припинення спеціальних правових режимів.

У зв'язку з цим можна визначити таку структуру правовідносин у встановленні, зміні, застосуванні та припиненні спеціальних правових режимів:

1. Відносини щодо визначення та встановлення суттєвих умов спеціального правового режиму залежать від політичної волі й політичного режиму держави в цілому та, як правило, врегульовані:

– нормами конституційного права в першу чергу (повноваження органів державної влади та управління) та нормами конституційного процесу, процесуальних можливостей встановлення спеціального правового режиму відповідно до вимог Конституції України (наприклад, отримання дозволу або трактування від суду конституційної юрисдикції);

– нормами адміністративного права та процесу в частині встановлення особливих процедур державного або іншого управління, додаткових повноважень та відповідальності з боку держави або державних органів.

2. Відносини щодо інвестування грошових коштів в умовах спеціального правового режиму (залучення інвестицій, оформлення, застосування вимог щодо реєстрації, повернення інвестиційних коштів, вихід з інвестицій, державні гарантії в цій сфері) врегульовані:

– господарським правом (договори та зобов'язання з інвестування, засновницькі договори, банківські правовідносини в частині обслуговування грошових коштів, відносини з кредитування, аудит господарської діяльності) та відповідно господарським процесом, який забезпечить підписання та виконання чинних угод відповідно до вимог законодавства;

– фінансовим правом (бухгалтерський та податковий облік, оподаткування, фінансові гарантії з боку держави, повноваження державних органів у сфері фінансів тощо). Процедурні та процесуальні питання тут здебільшого стосуються контрольних функцій державних органів та функцій державного управління, які віднесені до адміністративного процесу.

3. Відносини, пов'язані з операційною діяльністю бізнесу (основним та головним видом діяльності підприємства, організації), врегульовані:

– адміністративним правом (дозвільна система, система регуляції та дерегуляції правовідносин, системи ліцензування, контроль з боку держави за виконанням вимог щодо безпеки, санітарії, охорони праці, надзвичайних ситуацій);

– адміністративним процесом в частині забезпечення виконання чинного законодавства, апеляційних проваджень до держави або державних органів, процедур розгляду скарг та звернень;

– трудовим правом (відносини між бізнесом та працівниками, особливості найму, особливості трудових договорів (контрактів), особливості розгляду трудових спорів, особливості, пов'язані з роботою нерезидентів, як у якості працівників, так і роботодавців.

4. Відносини щодо митного та валютного регулювання встановлюються відповідно до принципів:

– митного права (порядок перетину митного кордону капіталом, товаром, обладнанням, людьми, ввізні та вивізні мита, інші митні платежі, вхід та вихід валюти через митний кордон, особливі умови контролю, особливості залежно від статусу нерезидентності).

5. Відносини щодо забезпечення виконання вимог норм матеріального і процесуального права та відносини відповідальності при застосуванні спеціального правового режиму встановлено:

– адміністративним правом у межах законодавства щодо відповідальності та адміністративним процесом;

– господарським правом щодо адміністративно-штрафних санкцій за порушення законодавства щодо господарських операцій (наприклад розрахунків) та господарсько-процесуальним правом;

– кримінальним правом та кримінальним процесом залежно від тяжкості скоєного злочину.

Слід ураховувати, що у кожній групі правовідносин окремо визначається структура конкретних правовідносин, їхні елементів (предмет, об'єкт, учасники, зміст).

Щодо такого розподілу важливо розуміти, що на кожному етапі реалізації спеціального правового режиму (починаючи зі створення його концепції, встановлення, застосування, змін у разі необхідності та припинення у разі закінчення терміну функціонування або досягненні цілей) створення особливих умов має бути максимально уточнено та обґрунтовано, актуально для економіки з урахуванням потреб як місцевих жителів, так і держави в цілому.

Саме тому для найефективнішої реалізації спеціального правового режиму важливо правильно визначити методи, принципи і механізми правового регулювання відповідно до визначених галузей права та суспільних відносин, визначити відповідне застосування домінуючих принципів і методів, детально їх обґрунтувати та зафіксувати для виконання цілей та завдань, поставлених перед спеціальним правовим режимом.

Таким чином, структурування такої категорії права як спеціальний правовий режим дає змогу особам, що встановлюють норми законодавства (надають форму такому режиму), або є учасниками правовідносин, які у майбутньому їх реалізовуватимуть, зрозуміти та визначити базові принципи, методи та механізми правового регулювання для найефективнішого застосування та досягнення цілей встановлення спеціального правового режиму.

¹ *Оподаткування зовнішньоекономічної діяльності в Україні*: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За заг. ред. М. Я. Азарова. – К.: ДІА, 2000. – С. 309.

² Статті 5, 185 та глава 36 Митного Кодексу України від 11 липня 2002 року № 92-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 38–39. – Ст. 288.

³ Стаття 24 Закону від 16 квітня 1991 року № 959-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 29. – Ст. 377.

⁴ *Крупа Л.* К вопросу о юридическом содержании понятия специальный правовой режим // *Предпринимательство. Хозяйство. Право.* – 2001. – № 2. – С. 12.

Резюме

Особливості категорії спеціального правового режиму визначають особливості застосування окремих правовідносин. Це зумовлено комплексністю категорії, її міжгалузевим характером. Визначення при встановленні спеціального правового режиму умов, що врегульовані різними галузями права (конституційне, адміністративне, фінансове тощо), є дуже складним завданням для законодавця. Актуальність застосування цієї категорії на практиці зумовлено відсутністю системності в правовому регулюванні в сучасній Україні, необхідністю швидкого реагування на нові суспільні відносини та зміну вже існуючих.

Ключові слова: правовий режим, спеціальний правовий режим, зміст спеціального правового режиму, структура спеціального правового режиму.

Резюме

Особенности категории специального правового режима определяются особенностями применения отдельных правоотношений. Это связано с комплексностью категории, её межотраслевым характером. Определение при установлении специального правового режима условий, которые урегулированы различными отраслями права (конституционное, административное, финансовое и т.д.) является сложнейшей задачей для законодателя. Актуальность применения данной категории на практике обосновывается отсутствием системности в правовом регулировании в современной Украине, необходимостью быстрого реагирования на новые общественные отношения и на изменения уже существующих отношений.

Ключевые слова: правовой режим, специальный правовой режим, содержание специального правового режима, структура специального правового режима.

Summary

Features of the category of special legal status determined by the peculiarities of individual relationships. This is due to the complexity of the category, its interdisciplinary nature. Definition at establishing a special legal regime for the conditions that settled the various branches of law (constitutional, administrative, financial, etc.) becomes much more difficult for the legislator. The relevance of this category in practice is justified in the absence of systematic legal regulation in modern Ukraine, the need for rapid response to new social relations and to change existing relations

Key words: legal regime, a special legal regime, the contents of a special legal regime, structure of the special legal regime.

Отримано 10.10.2011